

3D MAPPING PROJECT “KONSTANTIN BRANKOVIAN AND DESCENDANTS” IN THE GALLERY OF THE ARCHANGELS MICHAEL AND GABRIEL CHURCH, ARBANASY

Plamen Sabev

Reginal Historical Museum – Veliko Tarnovo, Bulgaria

ПРОЕКТ ЗА 3D МАПИНГ „КОНСТАНТИН БРАНКОВЯНИ И НАСЛЕДНИЦИ“ В ГАЛЕРИЯТА НА ЦЪРКВАТА „СЪБОР НА СВ. АРХАНГЕЛИ“ В АРБАНАСИ

Пламен Събев

Регионален исторически музей – Велико Търново, България

Abstract: *A rich cultural heritage has been acquired in The Archangels Michael and Gabriel church. In the 17th century it had been used as a parish church, while in the second half of the 18th century it became a monastic church. There are a lot of publications on the history and decoration of this temple. Despite its popularity, there remained some unclear points in the history of the church, concerning the earliest layer of murals. It was detected on the northern wall of the nave and also during the restoration work in the 70^s of the 20th century, on west wall of the narthex. There is still a mystery unsolved – why the gallery and the chapel remained whitewashed? Why weren't they decorated with murals?*

The idea of this text is to present a project for two projectors in the gallery of the church, which are going to project to the east and the north walls a 3D mapping film revealing the story of Konstantin Brankovianu and his descendants. By presenting the 3D mapping “Konstantin Brankoviani and descendants” the visitors would enrich their knowledge and be prepared to perceive the beautiful iconic murals in the interior of the church.

Keywords: *Konstantin Brankoviani and Descendants, 3D Mapping, Church, Archangels Michael and Gabriel, Murals*

Резюме: *Богато културно наследство ни носи църквата „Събор на Свети Архангели Михаил и Гавраил“. През XVII век тя е*

била използвана като енорийска църква, а през втората половина на XVIII век става монашеска църква. Има много публикации за историята и украсата на този храм. Въпреки популярността си, в историята на църквата остават някои неясни моменти относно най-ранния слой стенописи, открити на северната стена на кораба, както и по време на реставрационните работи през 70^{-те} години на XX век, на западната стена на притвора. Все още има неразгадана мистерия – защо галерията и параклисът остават варосани? Защо не са украсени със стенописи?

Идеята на този текст е да представи проект за инсталиране на два проектора в галерията на църквата, които ще представят на източната и северната стени 3D филм, разкриващ историята на Константин Бранковяну и неговите потомци. С представянето на триизмерното картографиране „Константин Бранковяни и потомци“ посетителите ще обогатят своите знания и ще бъдат подготвени да възприемат красивите иконични фрески в интериора на църквата.

Ключови думи: Константин Бранковяни и потомци, 3D мапинг, църква, Свети Архангели Михаил и Гавраил, стенописи

Църквата „Събор на Свети Архангели Михаил и Гавраил“ е с натрупано богато културно наследство. Разположена е в югоизточната част на село Арбанаси върху неравен терен, обграден с високи зидове и три портици. Съществувала е и функционирала като енорийска църква още през XVII век, а през втората половина на XVIII век се превръща в манастирско убежище, с развит некропол и килии. Самият храм е обявен за архитектурно-строителен и художествен паметник на културата още в бр. 61 на Държавен вестник през 1978 г. След този период от действаща, сградата (включваща олтар, наос, нартекс и галерия) се превръща в музеен обект, принадлежащ на Регионален исторически музей – Велико Търново (Ил. 1). Днес се посещава като туристическа дестинация, без възможността да се палят в интериорите свеци или да се използват кадилници от свещенослужители. Единствено на 8 ноември, всяка година се извършва празнична литургия и се прави курбан за помен на починалите в селището. Особено в летните месеци обектът се радва на хиляди посетители, туристи от различни страни. Ежегодно, през август, се провежда фестивал – *Arbanassi Summer Music*, тъй като акустиката и пространствата в самия храм се оказват перфектни за изпълнения на класическа камерна музика.

От друга страна съществуват достатъчно много публикации за историята и декоративната украса на тази църква¹ (Porgeorgiev, 1903: p. 107), (Parazov, 1937: pp. 43-44), (Bossilkov, 1988: p. 373), (Vachev, 2006: p. 56), (Sabev, 2017: p. 143), (Gergova et al., 2006: p. 196), (Kosev & Markov, 2015), (Kosev, 2004). Тези научни публикации, както и културните прояви през XXI век превръщат обекта в особено привлекателен и популярен. Въпреки тези обстоятелства, до този момент остават множество въпроси относно най-ранния стенописен пласт, засечен в северната стена от наоса, както и в реставраторски сондажи през 70^{-те} години на XX век от западната стена на нартекса. Към днешна дата продължава и дилемата – защо параклисът и галерията са останали неизписани? Затова стените днес са бели, покрити с варна мазилка. Според по-късни сведения² (Parazov, 1937: p. 43), възможно е параклисът да е бил долепен в доста по-късен период с помощта и средствата на българина Парашкев Бакърджията. А съответно да не са стигнали средства за изписването им? Но в същите тези сведения не се дават годините на неговото раждане и смърт. Единствено би могло да се посочи, че щом краеведът Димитър Папазов има спомени за този човек в напреднала възраст, следователно това изграждане на параклиса ще да е станало някъде в последните десетилетия на XIX век.

Ако обърнем поглед назад във времето, ще установим че още през XVII век църквата е била издигната, снабдена с нартекс и функционираща по всички правила, дори украсена със стенописи. Доказателство за това са разкритите фрагменти от стенописи в наоса и нартекса на храма. Въз основа на реставраторските проучвания, укрепвания и почиствания на стените, става ясно, че е имало мащабно обновяване на храма, завършено през 1760 година. През този период олтарът, наосът и нартексът са били изцяло преизписани. Надпис от северната страна, над вратата, свързваща галерията с нартекса, разкрива кои са авторите на тези прекрасни по-късни стенописи: „Ръка на *Михаила от Солун и Георги от Букурещ. Надзирател Евстатий хаджи Никола,*

¹ Попгеоргиев, Й. Й. Село Арбанаси. – Пс БКД. Историко-археологически бележки, кн. XIV, 1903.1903, с. 107 (Porgeorgiev, 1903: p. 107); Папазов, Д. Село Арбанаси, лични спомени и събрани данни. – В: Сб. БАН, Кн. XXXI, 1937, с. 43–44 (Parazov, 1937: pp. 43-44); Bossilkov, Sv. Arbanassi. Iconostases and religious easel art (15-th – 18th and 19th Centuries). Sofia, 1988, p. 373 (Bossilkov, 1988: p. 373); Вачев, Х. Църковният ансамбъл в Арбанаси. Варна, 2006, с. 56 (Vachev, 2006: p. 56); Събев, П. Страстите Христови. Икони и стенописи. XVIII – XIX век. Великотърновска епархия. В. Търново, 2017, с. 143 (Sabev, 2017: p. 143); Гергова, И., Е. Попова, Е. Генова, Н. Клисаров. Корпус на стенописите в България от XVIII век. София, 2006, с. 196, (Gergova et al., 2006: p. 196)

² Папазов, Д. Цит. лит., с.43 (Parazov, 1937: p. 43)

1760, август 1³ (Popgeorgiev, 1903: p. 107). Има и друг надпис, разположен над източната врата в притвора: *Този божествен и всепочитан притвор на Светия манастир на величайшите Архангели Михаил и Гавраил се изписа и украси с иждивението и средствата на почитенейшия господин хаджи Никос Култукли и на съпругата му Кириаки за техен помен в лето 1760, 11 август*“⁴ (Gergova et al., 2006: p. 196).

В същата година двамата зографи пристигат и за един сезон изписват паралелно църквата. Единият (*Михаил Апостолис*, от Солун) работи в нартекса, а вторият – *Георги* (от Букурещ) поема олтара и наоса. Стенописите се разпределят съобразно каноните и същевременно отразяват времето на модерни интерпретации. Така например „Разпятие Христово“ е представено по необичаен начин, чрез асиметрично подреждане на жените (поради съвпадация се на мястото малък прозорец, който впрочем артистично е превърнат в част от архитектурата на Йерусалимската стена, Ил. 2)⁵ (Sabev, 2017: p. 161). Традиционни остават светците в цял ръст, повдигнатите Господни празници, Новозаветната троица в псевдокупола, обкръжена с цялото ангелско войнство. Не по-малко интересни са орнаментите в наоса (с шишарковидни детайли и ситна зелена украса). Но, разбира се, възможностите на този зограф не са толкова големи, особено ако се сравняват с негови съвременници, работещи във Влашко и Молдовия. Несъмнено по-елитен в тази арбанашка църква е гръцкият зограф, той борави с четката на едро и образите му звучат монументално, цялостно. Неговите надписи са по-добре съхранени. Особено силно впечатление прави образът на Пресвета Богородица в центъра на свода в нартекса, както и следващите медальони с Христос Емануил и Христос Вседържител. Съзнателно, заради присъстващото съсловие от жени, представителки на местната аристократично общност, тук стенописите са наситени с всевъзможни светици – Св. Анна, Св. Елисавета, Св. Марина, Св. Анастасия. Още повече се засилва идеята за присъствие чрез повдигането на 24 сцени, илюстрации на Богородичния акатист. Друга особена черта в изпълнението на тези стенописи е употребата на листово злато по ореолите, а също така и използването на златна боя при изписването на звездички по фоновете с тъмно синьо небе.

³ Попгеоргиев, Й. Й. Село Арбанаси. – В: Пс БКД. Историко-археологически бележки, кн. XIV, 1903, с.107. (Popgeorgiev, 1903: p. 107)

⁴ Гергова, И., Е. Попова, Е. Генова, Н. Клисаров. Корпус на стенописите в България от XVIII век. София, 2006, с.196 (Gergova et al., 2006: p. 196)

⁵ Събев, П. Страстите Христови. Икони и стенописи от XVIII – XIX в. Великотърновска епархия. В. Търново, 2017, с.161 (Sabev, 2017: p. 161)

Иконостасът, заедно с принадлежащите икони (дело на тревненски майстори) и полилея в централната част на наоса са белязани с една и съща година – 1813. Иконостасът в параклиса „Св. Параскева“ е частично запазен (не е реставриран и в тежко състояние, а иконите – отложени в депо на Регионален исторически музей – Велико Търново), но най-вероятно е изпълнен паралелно със завършването и осветяването му през последните години на XIX век.

Съвременна ситуация. Посетителите днес, влизайки през централния вход на галерията, остават учудени защо вътрешните стени на помещението са бели, без следи от живопис. Навлизайки към вътрешността (в източна посока) те попадат пред един отворен вход (водещ към нартекса) и един на източната стена, който е затворен. Стените в тази галерия са разпределени също на травеи, с дървени обтегачи. На места дори са оформени арковидни ниши, разчупващи гладката повърхност. За разлика от „Рождество Христово“ в Арбанаси, украсата в тази църква никога не е била започната и по тази причина до днес е останала бялата варова мазилка. Идеята в настоящия доклад е, вследствие на завършване на проекта, да се инсталират два прожектора в това помещение, които от изток и север да прожектират филм (3D mapping), свързан с историята на Константин Бранковяну и неговите наследници.

Исторически насоки в проекта. Преди проектирането на 3D мапинг би трябвало да се изяснят някои исторически фактори! Всеизвестно е, че богати и влиятелни влашки фамилии като „Бранковану“ „Кантакузин“ и „Филипеску“ се заселват в просторни и красиви къщи на селището Арбанаси⁶ (Kil, 2002: p. 88). Според изследванията на историка проф. Ив. Тютюнджиев самият известен влашки воевода Александър Бранковяну дарява средства за арбанашките църкви и образованието⁷ (Tyutyundzhiev, 1999: pp. 70-71). В доста по-късно написания докторат на Боян Гюзелев се посочва, че през 1788 г. в селището се преместват да живеят семействата на Манолаки Бранковяну (и личния му лекар Йоргаки), както и други богаташи, които обаче били насилствено прогонени от влашкия диктатор Николае Маврогенис⁸ (Gyuzelev, 2004: p. 57). От друга страна самите наследници на фамилията „Бранковани“, канят по-рано (през

⁶ Кил, М. Изкуство и общество в България през турския период. София, 2002, с.88 (Kil, 2002: p. 88)

⁷ Тютюнджиев, И. Търновската митрополия през XVII и първата половина на XVIII век. В. Търново, 1999, с.70–71 (Tyutyundzhiev, 1999: pp. 70-71)

⁸ Гюзелев, Б. Албанци в източните Балкани. София, 2004, с. 57; [Bulgari istoria, http://bulgari-istoria-2010.com/booksBG/B_Gjuzelev_Albanци_v_iztochnite_balkani.pdf last view: 01.04.2022] (Gyuzelev, 2004: p. 57)

1760 г.) *зограф Георги от Букурещ* (работил с баща си в румънския град Търговище). Това не е случайно, имайки предвид техните връзки и предпочитания в религиозно-творчески аспект. Същият този зограф Георги рисува стенописите в наоса на църквата „Събор на Св. Архангели Михаил и Гавраил“, получавайки средства от богатите влашки преселници. Пак в тази връзка е и гробът на някой си *Константин Бранковану*, който бил *покосен от чумата през 1790 година*⁹ (Vachev, 2006: p. 60). Преглеждайки чисто финансовите възможности и търговски пътища на бератлиите с убежна точка – Арбанаси, бих казал, че в тази посока още повече се натрупват възможности за реални връзки. Най-влиятелните личности на Арбанаси са записвани многократно в документи като официални представители на търговската гръцка компания в Сибиу. В този смисъл установените връзки и маркирани територии между Влашко, Трансилвания и Арбанаси се превръщат в мултикултурни топоси с разностранни посоки и значения.

Съществени фактори в културно наследство на Арбанаси играят самите личности и събитията, свързани с тяхната дейност. Впечатляващо е колко много от значимите и преуспели арбанасчани отделят от своите богатства за украса и строителство на храмове. Поради тези причини много от тези дарители получават привилегиите да бъдат погребвани в зоните на самите храмове (нартекси, галерии), а техните имена да бъдат вписвани между стенописните сюжети на определени зони¹⁰ (Vachev et al., 2008: pp. 177-201). Култът към мъртвите, от друга страна, е особено засилен в този регион, затова в трапезарията (галерията) на същата църква често пъти роднините и наследниците се събирали на коливо (жито с мед) и вино, за да поменуват и да се молят за душите на своите починали. Традициите във възпитаването на младото поколение постепенно се видоизменят, все по-засилено с настъпване на Освобождението в страната. Религиозните методи и убеждения от старите системи на образование започват да отстъпват място на новите тенденции в обществото. През първите години на ХХ традициите и самото религиозно училище в Арбанаси вече не са обект на внимание поради всеобщо западане на селището. Днес църквата, наричана за по-кратко „Св. Архангели“ вече е със съвсем различна функция, тя се е превърнала в туристическа атракция, в обект, който се разглежда като исторически и художествен паметник, застинал във

⁹ Вачев, Х. Църковният ансамбъл..., с.60 (Vachev, 2006: p. 60)

¹⁰ Вачев, Х., П. Събев, Р. Косева. Неразчетени надписи по обтегачите от галерията на църквата „Рождество Христово“ в Арбанаси. – В: Известия на Регионален исторически музей – Велико Търново, 2008, XXIII, с.177 – 201 (Vachev et al., 2008: pp. 177-201)

времето, рядко разбираан в сакрален аспект. Наследниците отдавна са изгубили паметта за своите предци. От друга гледна точка 3D мапингът също така е форма на съвременността, допълнително изразително средство, поклонение сред празните стени, в което се показват връзки с отминалите времена. Затова считам, че тематично в проекта трябва да се включат тези възпоменателни идеи от миналото, да бъдат отново възпроизведени и интерпретирани, макар и по модерен начин (Ил. 3).

Всъщност подовото пространство, преди още да се обособи като самостоятелна основа за параклис към църквата „Събор на Св. Архангели“, е било използвано за погребения на знатни енориаши. Същественото в случая е това, че в преддверието към параклиса, от лявата страна се разчита надпис на гръцки език върху вградена надгробна плоча. Преводът е даден още в книгата на Димитър Папазов: *„Под хладния камък широко прострян тук е скрит, уви! Дванадесетгодишен младеж. В дванадесетия ден сломенъ от ужасна болестъ на злокачествена треска, която чума се нарича. На име Константин, синъ на благородни родители, светилникъ на рода на блестящите Бранковани. Макар че беше още неженен младежъ, изглеждаше старъ, сияещ с девствеността и великодушнето си. Той, наистина остави голяма скръб на своите родители, братя и наставници, като загина на 15 юний 1790 г.“*¹¹ (Papazov, 1937: p. 44).

Акцент в настоящата работа е образът на неизвестен младеж с името Константин Бранковяни. Действително, той трябва да е наследник на рода на знаменития владетел на Влахия – Константин Бранковану *Constantin Brâncoveanu* – *Алтън Бей*, според както го наричали турците (1654 – 1714 г.), превърнал се в мъченик-светец заради своите добродетели и отдаване на живот за християните. Но всеизвестно е, че наследниците на Влашкия воевода, въпреки преследването, са оцелели и не са малко на брой. За съжаление, в историята на Арбанаси не съществуват толкова големи подробности относно фамилията, която се настанява в близост до храма „Събор на Св. Архангели“. Съществена информация, която по логичен път би могла да се свърже с фактологията, намираме в изследването на Боян Гюзелев, който отбелязва, че през септември 1788 г. със специално разрешение от османските власти се преселва изгоненото от Влахия семейство на Манолаки Бранковяну¹² (Gyuzelev, 2004: p. 57). Оказва се, че Манолаки(с) има съпруга, която ражда четирима

¹¹ Папазов, Д. Цит. лит., с.44 (Papazov, 1937: p. 44)

¹² Гюзелев, Б. Цит. лит., с.57 (Gyuzelev, 2004: p. 57)

наследници: Григоре (Бесараб) (1827 – 1886 г.)¹³, Константин IV (с неизвестни години на раждане и смърт в интернет база данните), Елена и Мария¹⁴ (Virtosu, n. d.). Разликите в годините са доста големи, при условие че тя е родила дете през 1827 година, а Константин, починал в Арбанаси, би трябвало да е роден през 1778 г. Следователно става невъзможен факта тази жена да е негова майка. Но все пак този наследник на фамилията е четвърти по ред, носещ името Константин. Негов дядо (по родова линия) се оказва Константин III Бранковани. Любопитно е да се отбележи, че през месец юни на 1790 година Николае Маврогенис, след неуспешни битки е нападнат и победен от войските на Хабсбургите, и подгонен, пресича река Дунав с малка лодка. След позорно скитане по българските земи, през септември на 1790 г. той бива разкрит и убит, а главата му била изпратена в Цариград, където била побита за назидание на кол. Мълвата за неговата смърт достига и до Арбанаси, където са настанени прогонените от него влашки воеводни и знатни търговци.

Въпреки че не съществуват преки доказателства, струва ми се че става дума за същия 12-годишен Константин IV, син на Манолаки Бранковяну, който бил покосен от чума в селището Арбанаси и погребан в преддверието на параклиса „Св. Архангели“. Може би Манолаки е имал по-ранен брак с неизвестна жена? Неговият син получил привилегията да почива в мир в зоната на храма, поради щедростта на фамилията или на неговите по-далечни роднини. Това може да бъде още по-задълбочено разнищено при условие, че съществуват автентични документи, които да бъдат разчетени и преведени на български език. Акцент в предстоящата работа обаче остава наличието на епитафия с името на момчето, както и образът на чумата.

Освен това, в една от гръцките книги, принадлежали на библиотеката от манастира „Св. Никола“ в Арбанаси също така се разчита, че тъкмо във време на ремонти и преустройство (към 90^{-те} години на XVIII век) се развилняла чумата, от която били покосени игуменката и 11 калугерки¹⁵ (Papazov, 1937: p. 48). Също в юлски миней от църквата „Св. Атанасий“ е записано 1770 г.: „...умря Кочо Кара-Ивановъ отъ чумата в Арбанаси“¹⁶ (Papazov, 1937: p. 62).

¹³ GRIGORE BRANCOVEANU (n. 1767 – m. 27 aprilie 1832), <http://www.creeaza.com/referate/istorie/GRIGORE-BRANCOVEANU-n-m-aprili538.php> last view: 01.04.2022

¹⁴ Virtosu, E. Din trecutul așezămintelor brâncovenești, În Virtosu, Emil și Virtosu, Ion, O sută de ani dela înființarea Așezămintelor Brâncovenești 1838–1938, București, pp. VII–VIII; [Constantin Brancoveanu <https://www.myheritage.com/names/constantin-brancoveanu?lang=BG> last view:01.04.2022] (Virtosu, n. d.)

¹⁵ Папазов, Д. Цит. лит., с. 48. (Papazov, 1937: p. 48)

¹⁶ Папазов, Д. Цит. лит., с. 62. (Papazov, 1937: p. 62)

Всъщност, в психологически аспект жителите, когато са подложени на стрес и епидемии, прибягват до различни потребности и традиционни модели на действия. Срещу чумната епидемия жителите на селището поръчвали на зографите най-вече иконата на Св. Харалампий. Вярвало се, че той е покровител на болните от чума и победител на самата болест.

Последователност в проекта. Разбираемо, образът на чумата и нейните последици не могат да бъдат единствени акценти в презентацията. Епитафията е по-скоро част от историята и подсказва за функцията на параклиса. Необходимо е обаче да се направи триизмерен модел на самата църква и да се покажат първоначално етапите на изграждане и отделяне на зоните за различни действия. На второ ниво е редно да се обърне внимание на реставрационните процеси, които е претърпяла тази църква. В Регионален исторически музей – Велико Търново се съхраняват архиви и фотоси от периода на почистване и укрепване на стенописите, работа по иконостаса с принадлежащите му икони. Тези материали също могат да влязат в мапинга и да разкажат за миналото на този обект.

Несъмнено могат да се разкрият и дейностите на зографите, работили през 1760 година. За зограф Георги (от Букурещ, както е написано на гръцки над изхода върху северната стена на нартекса), съществуват податки, че е работил и в други църкви на територията на съвременна Румъния, и това може да бъде проследено чрез фотоси. Изобщо, в цялостната презентация се цели разкриването на информационни кадри, които са пряко свързани със самия храм но не могат да бъдат наблюдавани. След като се приключи с историческите пътувания, би могло да се развие презентацията със съвременните културни изяви – концерти, песнопения, трансформации на светлината в помещения, които днес са заключени и не позволяват да бъдат разгледани – параклис и преддверие към параклиса. Но бих могъл да проследя всички възможни гледни точки в презентацията едва в етап на завършване проекта. При условие че е събрана необходимата информация и съществува визуална представа за крайния продукт, в методически план проектът може да се изпълни по следните точки:

Разкриване на историческите фактори относно развитието на селището Арбанаси. Показване на кадри и от други обекти, които не са достъпни за туристите (например интериор от църквата „Св. Димитър“ в Арбанаси).

Проследяване етапите на строителство и украса на храма „Събор на Св. Архангели“.

Кратки данни за реставрацията в храма. Включване на архивни фотоси, проследяващи състоянието преди и след ремонтните дейности.

Подчертаване на имената на дарителите и личностите, свързани с историята на храма.

Разкриване на невидимото в храма, представяне на параклиса „Св. Параскева“ и акцент върху новите данни за погребания Константин IV Бранковяни. Религиозните аспекти на въздействие в параклиса и галерията.

Включване на кадри от съвременни концерти и културни прояви в църквата. Изясняване съвременните функции на музейния обект.

В технически план 3D мапинг като процес представлява комбинация от творчески идеи, сложно техническо планиране с подробности и крайна визуализация. Обикновено в съдържанието му се комбинират компютърна анимация (триизмерна), заедно с фотоси (стари, нови), но могат да се включват и текстове и изобщо всичко необходимо за да се отправи пълноценно замисленото послание. В случая за даденост приемам като декор естествените стени в галерията на църквата, натурално покрити с варова мазилка, бяла и чиста. Естествено, взети са всички размери на стените, които планирам да използвам за презентацията (височина, ширина, дълбочина в сантиметри). Достигам до възможността реалните пространства (с всички чупки и прозорци) да бъдат въведени в Maya Autodesk с наличие на точните математически данни (parametric model) (Ил. 4). След това ще последва фиксирането на два проектора, маски във виртуална среда, проектиране на анимацията (с ефекти, кадри и всякакви музикални фонове) и създаване на виртуална среда (с камера) от която ще наблюдават зрителите. Остават пробни тестове на място и решение за степен на осветеност в цялото пространство (Ил. 5).

Заключение и перспективи. В следващите месеци предстои да бъде изготвена финансова рамка и съгласуване на възможностите с водещи институции за опазване и представяне на културното наследство. Едва тогава може да се пристъпи към конкретни действия, осигуряване на подходящи проектори, адаптация във вътрешното пространство на галерията, снабдяване с подходящо осветление и предвиждане на места за наблюдаване. Ще останат не по-малко съществени задачи, да се помисли за пакет услугата в контекста на дейността на Регионален исторически музей – Велико Търново, дори да се подбере подходящ музикален фон и кратки анотации (на английски, български и гръцки езици). До този момент все още продължават да се събират всички данни и да се работи върху триизмерната проекция на целия храм, заедно с фиксиране гробното място на младия Константин IV Бранковяни. А защо да не

се проследи родословното им дърво, включващо наследници и значими събития, свързани с развитието или упадъка на Арбанаси като динамични процеси? Тези разширени възможности обаче изискват набавяне на допълнителна информация от архиви в страната и дори в Румъния. Всички възможности и естествени исторически данни биха могли да послужат за презентирането на този популярен и все още лишен от модерни технологии паметник на културата.

ЛИТЕРАТУРА // References

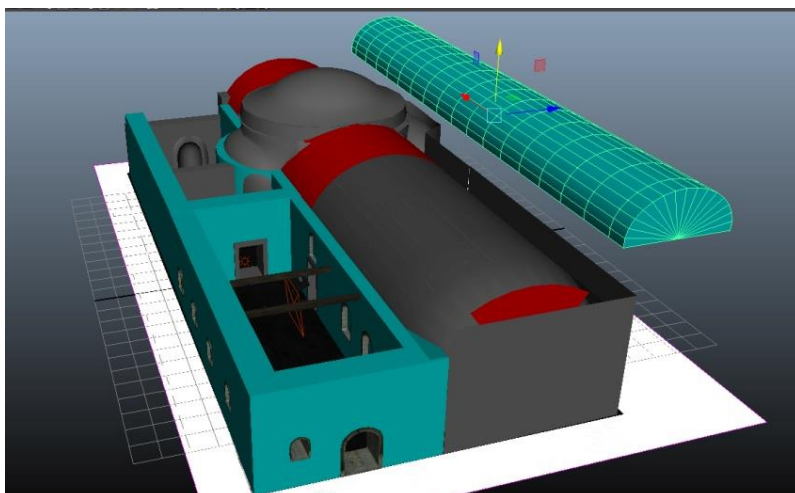
- Bossilkov, S. (1988).** Arbanassi. Iconostases and religious easel art (15th – 18th and 19th Centuries). Sofia, 1988.
- Gergova, I., Popova, E., Genova, E., Klisarov, N. (2006).** Korpus na stenopisite v Bulgariya ot XVIII (in Bulgarian). Sofia, Bulgaria. // [Гергова, И., Е. Попова, Е. Генова, Н. Клисаров. Корпус на стенописите в България от XVIII век. София, 2006].
- Gyuzelev, B., (2004).** Albantsi v iztochnite Balkani (in Bulgarian). Sofia, Bulgaria. // [Гюзелев, Б. Албанци в източните Балкани. София, 2004].
- Kil, M. (2002).** Izkustvo i obshtestvo v Bulgariya prez turskiya period (in Bulgarian). Sofia, Bulgaria, 2002. // [Кил, М. Изкуство и общество в България през турския период. София, 2002].
- Kosev, S. (2004).** Trimerni tehnologii v grafichniya dizayn i prilozhenieto im v multimediyните продукти (in Bulgarian). In: Sbornik. Nauchna sesiya. Prinosa na fakulteta po izobrazitelno izkustvo za razvitiето na natsionalното образование i izkustvo. Universitetsko izdatelstvo "Sv. Sv. Kiril i Metodiy", Veliko Tarnovo, Bulgaria, Косев, ISBN 954-524-409-7. // [С Тримерни технологии в графичния дизайн и приложението им в мултимедийните продукти., Сборник. Научна сесия. Приносът на факултета по изобразително изкуство за развитието на националното образование и изкуство. Университетско издателство "Св. св. Кирил и Методий". В.Т. 2004; ISBN 954-524-409-7.].
- Kosev, S., Markov, A. (2015).** Procesi pri proektirane i izgrazhdane na interaktivni vizualni proizvedeniya (in Bulgarian). Mezhdunarodna nauchna konferentsiya "Ot setivnoto kam vizualното – plurarizmat v izkustvoto", Fakultet po izobrazitelno izkustvo, VTU "Sv. Sv. Kiril i Metodiy", Veliko Tarnovo, Bulgaria, ISBN 978-619-208-103-4. // [Косев, С. Марков А. Процеси при проектиране и изграждане на интерактивни визуални произведения; Международна научна конференция "От сетивното към визуалното – плурализъмът в изкуството", Факултет по Изобразително изкуство, ВТУ "Св. Св. Кирил и Методий", Велико Търново, 2015; ISBN 978-619-208-103-4].
- Papazov, D. (1937).** Selo Arbanasi, lichni spomeni i sabrani dannii (in Bulgarian). Sb BAN, kn. XXXI, 1937. // [Папазов, Д. Село Арбанаси, лични спомени и събрани данни. – Сб. БАН. Кн. XXXI, 1937].

- Popgeorgiev, Y. (1903).** Selo Arbanasi (in Bulgarian). Ps VKD. Istoriko-arheologicheski belezhki, kn. XIV, 1903. // [Попгеоргиев, Й. Й. Село Арбанаси. – Пс БКД. Историко-археологически бележки, кн. XIV, 1903].
- Sabev, P. (2017).** Strastite Hristovi. Ikoni i stenopisi. XVII – XIX. Velikotarnovska eparhiya (in Bulgarian). Faber, Veliko Tarnovo, Bulgaria, 2017. // [Събев, П. Страстите Христови. Икони и стенописи. XVIII – XIX век. Великотърновска епархия. Фабер, В. Търново, 2017].
- Tyutyundzhiev, I. (1999).** Tarnovskata mitropoliya prez XVII i parvata polovina na XVIII vek (in Bulgarian). Veliko Tarnovo, Bulgaria, 1999. // [Тютюнджиев, И. Търновската митрополия през XVII и първата половина на XVIII век. В. Търново, 1999].
- Vachev, H. (2006).** Tsarkovniyat ansambal v Arbanasi (in Bulgarian). Varna, Bulgaria. // [Вачев, Х. Църковният ансамбъл в Арбанаси. Варна, 2006].
- Vachev, H., Sabev, P., Koseva, R. (2008).** Nerazcheteni nadpisi po obtegachite ot galeriyata na tsarkvata „Rozhdestvo Hristovo” v Arbanasi (in Bulgarian). In: Izvestiya na Regionalen istoricheski muzey – Veliko Tarnovo, 2008, XXIII, pp. 177-201. // [Вачев, Х., П. Събев, Р. Косева 2008 – Х. Вачев, П. Събев, Р. Косева. Неразчетени надписи по обтегачите от галерията на църквата „Рождество Христово“ в Арбанаси. – В: Известия на Регионален исторически музей – Велико Търново, 2008, XXIII, с. 177 – 201].
- Virtosu, E. (n. d.).** Din trecutul așezămintelor brâncovenești, În Virtosu, Emil și Virtosu, Ion, O sută de ani dela înființarea Așezămintelor Brâncovenești 1838–1938, București.

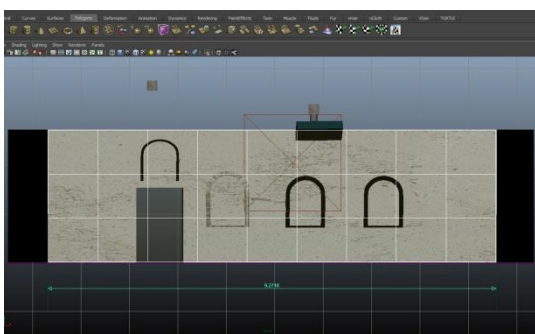
Илюстративен материал:

Фигура 1. Църквата „Събор на Св. Архангели“ в Арбанаси. Външен изглед.
Фигура 2. Стенописи от южната стена в наоса на църквата.

Фигура 3. Триизмерен модел на храма в Арбанаси

4)

5)

Фигура 4. 3D mapping - проекция върху северната стена на галерията

Фигура 5. 3D mapping, симулация във виртуална среда

гл. ас. д-р Пламен Събев

Регионален исторически музей – Велико Търново

ул. „Никола Пиколо“ № 6, 5000 В. Търново

ch. Assistant Professor Dr. Plamen Sabev

Regional History Museum - Veliko Tarnovo

Nikola Piccolo Street № 6, 5000 V. Tarnovo

e-mail: plam121@yahoo.com

mob: +359 896636558

INIS SERIES

Онлайн поредица на
интердисциплинарната научна мрежа

Информационно общество

Том 1, 2022

<http://www.math.bas.bg/vt/inis/series/>

Редактори

Галина Богданова, Светослав Косев

Технически редактори

Николай Ноев, Пламен Кондов,
Николина Джановска

Издание на:

Институт по математика и
информатика при Българска академия на
науките, България

С помощта на:

Великотърновски университет
„Св. св. Кирил и Методий“, България

Online Journal of the
Interdisciplinary Scientific Network

Information Society

Volume 1, 2022

ISSN: 2815-4231

Editors

Galina Bogdanova, Svetoslav Kosev

Technical Editors

Nikolay Noev, Plamen Kondov,
Nikolina Dzhanovska

Published by:

Institute of Mathematics and Informatics
at the Bulgarian Academy of Sciences,
Bulgaria

Helped by:

“St. Cyril and St. Methodius”

University of Veliko Tarnovo, Bulgaria